

Náklady řízení

Součástí práva na spravedlivý proces je mimo jiné i vytvoření prostoru pro to, aby každý účastník řízení mohl účinně uplatňovat námitky a argumenty, které jsou způsobilé ovlivnit rozhodování soudu a s nimiž se soud musí v rozhodnutí náležitě vypořádat. Vytvoření prostoru pro účinné vznesení námitek v kontradiktorním schématu řízení nejlépe zajistí ochranu základních práv, jež je z hlediska fair procesu prvotním účelem soudního řízení. Institucionálně garantovaná možnost dotčených osob návrhy a námitkami účinně participovat na soudním procesu, patří mezi elementární pravidla soudního řešení sporů.

(Nález Ústavního soudu České republiky sp.zn. I.ÚS 4212/18 ze dne 18.2.2020)

Ústavní soud rozhodl ve věci ústavní stížnosti stěžovatelky A.P., zastoupené JUDr. N.P., advokátkou, se sídlem v R.n.L., proti výroku II. rozsudku Krajského soudu v Ústí nad Labem ze dne 24. září 2018 č. j. 95 Co 167/2018-325, za účasti Krajského soudu v Ústí nad Labem a Okresního soudu v Litoměřicích a D.P., zastoupeného Mgr. M.V., advokátkou, se sídlem v P., jako vedlejšího účastníka řízení, tak, že výrokem II. rozsudku Krajského soudu v Ústí nad Labem ze dne 24. září 2018 č.j. 95 Co 167/2018-325 byla porušena základní práva stěžovatelky, zaručená v čl. 36 odst. 1 a v čl. 38 odst. 2 Listiny základních práv a svobod. Uvedený výrok se proto ruší.

Odůvodnění:

I. Vymezení věci a shrnutí řízení před obecnými soudy

1. Okresní soud v Litoměřicích (dále jen "okresní soud") rozsudkem ze dne 6. 4. 2018 č. j. 14 C 8/2017-306 rozhodl o zvýšení výživného pro stěžovatelku, které je povinen D.P. (vedlejší účastník v řízení před Ústavním soudem) platit, a to z 5 000 Kč na 9 000 Kč měsíčně s účinností od 1. 9. 2014. Současně rozhodl o povinnosti vedlejšího účastníka řízení splácet dlužné výživné ve výši 172 000 Kč v měsíčních splátkách po 7 000 Kč pod ztrátou výhody splátek. Okresní soud v odůvodnění svého rozsudku uvedl, že žalobou podanou dne 9. 1. 2017 se stěžovatelka po vedlejším účastníkovi řízení, jakožto otci, domáhala zvýšení výživného na 9 000 Kč s účinností od 1. 7. 2016. Podáním ze dne 3. 7. 2017 doručeným okresnímu soudu dne 7. 7. 2017 změnila svou žalobu tak, že žádala zvýšit výživné na 9 000 Kč s účinností od 1. 9. 2014. Okresní soud zjistil, že se od 1. 9. 2012 stala studentkou 1. Lékařské fakulty Univerzity Karlovy a z důvodu studia neměla pravidelný příjem, pouze si brigádně přivydělávala (od 12. 4. 2016 do 31. 12. 2017 jí bylo vyplaceno 47 400 Kč). Dále zjistil, že získala stipendium v souvislosti se studijním pobytem Erasmus v Portugalsku a zabýval se jejími výdaji na studijním pobytu. Okresní soud ve svém rozhodnutí vyšel z toho, jak stěžovatelka vyčíslila své náklady na ubytování, dopravu, jídlo, studium a další výdaje. Dále zjišťoval majetkové poměry matky stěžovatelky a majetkové poměry vedlejšího účastníka řízení. Poté dospěl k závěru, že byly dány podmínky pro zvýšení výživného zpětně, jelikož § 922 odst. 1 občanský zákoník umožňuje přiznat výživné u dětí i za dobu nejdéle tří let před zahájením řízení. Okresní soud rovněž vyhověl návrhu stěžovatelky na náhradu nákladů řízení ve výši 83 393,20 Kč, když shledal, že byla ve věci zcela úspěšná.

2. Krajský soud v Ústí nad Labem (dále jen "krajský soud") rozsudkem ze dne 24. 9. 2018 č. j. 95 Co 167/2018-325 rozsudek okresního soudu změnil tak, že částka dlužného výživného činí 166 000 Kč,

neboť dne 30. 6. 2018 stěžovatelka ukončila vysokoškolské studium a krajský soud z rozhodnutí vynechal období, ve kterém vedlejší účastník řízení již hradil výživné dle rozsudku okresního soudu. Dále krajský soud změnil rozsudek okresního soudu tak, že žádný z účastníků nemá právo na náhradu nákladů řízení před soudem prvního stupně (okresní soud stěžovatelce přiznal náhradu těchto nákladů ve výši 83 393,20 Kč), jelikož stěžovatelka nevyzvala stěžovatele k dobrovolnému plnění. Ve zbytku krajský soud rozsudek okresního soudu potvrdil. Ztotožnil se s tím, že na straně stěžovatelky došlo ke zvýšení potřeb a finanční situace vedlejšího účastníka řízení zvýšení výživného odůvodňuje.

II. Ústavněprávní argumentace stěžovatelky

3. Stěžovatelka má za to, že krajský soud při rozhodování o nákladech řízení (viz bod 22 rozsudku), když k nepřiznání nákladů řízení před okresním soudem použil ust. § 142a o. s. ř., zasáhl extrémně do jejího práva na spravedlivý proces. Odvolací soud uvedl, že "jej k tomuto "vedla skutečnost, že před zahájením soudního řízení, které je svou povahou řízením sporným, nevyužila možnost mimosoudního vyrovnání a nevyzvala žalovaného k dobrovolnému plnění, ačkoliv tato varianta se u vymáhání výživného jeví jako účelná." Tento závěr odvolacího soudu je podle stěžovatelky v nesouladu s ust. § 142 odst. 1 o. s. ř., kdy účastníku, který měl ve věci plný úspěch, což stěžovatelka měla, přizná soud náhradu nákladů řízení. Toto rozhodnutí odvolacího soudu je postiženo libovůlí, kterou nelze akceptovat, neboť odmítnutí přiznání nákladů řízení před soudem prvního stupně nelze odůvodňovat v tomto případě použitím citovaného ustanovení, a to zejména proto, že žalovaný na výživném nic nedlužil; neexistoval tedy jeho závazek k placení vyššího výživného, tj. k částce 9 000 Kč měsíčně. O povinnosti žalovaného platit vyšší výživné by musela existovat dohoda mezi účastníky, ze které by tato povinnost k vyššímu výživnému vyplývala, a nebylo-li takovéto dohody, tak tato povinnost může vyplývat pouze ze soudního rozhodnutí. Není tedy možno žalovaného vyzývat ke splnění povinnosti (v rámci § 142a o. s. ř.), která neexistuje. Předmětné ustanovení slouží k předžalobní výzvě a je tak posledním upozorněním dlužníka na existenci závazku před zahájením soudního řízení. V tomto případě žádný takovýto závazek vedlejšího účastníka neexistoval.

4. Stěžovatelka dále porušení práva na spravedlivý proces spatřuje v tom, že odvolací soud, který hodlal krátit stěžovatelku na jejím právu na náhradu nákladů řízení, a to za použití ust. § 142a o. s. ř., neumožnil účastníkům řízení, zejména stěžovatelce, vyjádřit svá stanoviska k použití tohoto ustanovení a stěžovatelce tak nebyl dán prostor ke shora uvedené argumentaci. Nutno v této souvislosti poukázat na to, pokud by odvolací soud v rámci předvídatelnosti svého rozhodnutí naznačil, že hodlá stěžovatelce nepřiznat náklady řízení před soudem prvního stupně z důvodu aplikace ust. § 142a o. s. ř. (což stěžovatelka považuje za nepřipadné), použila by stěžovatelka výše uvedenou argumentaci. Pokud by snad odvolací soud měl na mysli, že se stěžovatelka nepokusila o dohodu s žalovaným o placení vyššího výživného (což z jeho odůvodnění však nevyplývá), poukázala by stěžovatelka na to, že ve spise se nachází písemný dokument - e-mail stěžovatelky, kterým kontaktovala vedlejšího účastníka s žádostí o navýšení výživného alespoň na částku 9 000 Kč/měs., neboť jí začíná další semestr 5. ročníku Lékařské fakulty UK. Tuto žádost adresovala stěžovatelka žalovanému již 6. září 2016, tj. před zahájením řízení dnem 9. 1. 2017. Aplikace § 142 o. s. ř. není proto podle stěžovatelky v tomto případě namístě a odvolací soud postupoval v nesouladu se zákonem. Pro stěžovatelku tak bylo rozhodnutí odvolacího soudu o nepřiznání nákladů řízení před soudem prvního stupně překvapivým rozhodnutím. Řízení probíhalo poměrně dlouhou dobu, na čemž stěžovatelka nenesla žádnou vinu, a proto i legitimně očekávala v případě své úspěšnosti, že jí budou náklady řízení přiznány.

III. Vyjádření účastníka a vedlejšího účastníka řízení

5. Ústavní soud si vyžádal spis, vedený v dané věci u Okresního soudu v Litoměřicích pod sp. zn. 14 C 8/2017 a požádal účastníka a vedlejšího účastníka řízení, aby se k ústavní stížnosti vyjádřili.

6. Krajský soud v Ústí nad Labem ve svém vyjádření uvedl, že při rozhodování o oprávněnosti nároku stěžovatelky k náhradě nákladů řízení vycházel ze skutečnosti, že před samotným zahájením soudního řízení, které je svou povahou řízením sporným, stěžovatelka nevyužila možnosti mimosoudního vyrovnání a nevyzvala žalovaného (svého otce) k dobrovolnému plnění. Stěžovatelka podala návrh na zvýšení výživného dne 9. 1. 2017, tedy více než čtyři roky poté, co zahájila vysokoškolské studium a její životní náklady prokazatelně vzrostly. Mimo to v průběhu soudního řízení bylo prokázáno, že otec stěžovatelky o nárůstu životních nákladů stěžovatelky nevěděl, neboť spolu od rozvodu manželství neudržují žádný kontakt. Soud nikterak nezpochybňuje nárok stěžovatelky na vyšší výživné, nicméně je toho názoru, že po dobu čtyř let, kdy nebyly ze strany stěžovatelky činěny žádné kroky směřující ke zvýšení výživného, mohla stěžovatelka vyvinout byť i minimální snahu o kontakt se svým otcem za účelem uzavření dohody o navýšení výživného, která by v případě kladného stanoviska byla soudem stvrzena již na prvním jednání a předešlo by se tak nárůstu soudních výdajů. Výzvu ke splnění povinnosti dle ustanovení § 142a odst. 1 o. s. ř. je dle krajského soudu třeba v daném případě vykládat jako výzvu pro osobu s vyživovací povinností o navýšení životních nákladů a možnosti konání soudního řízení pro případ, kdy takové výzvě nebude dobrovolně povinným vyhověno.

7. Vedlejší účastník řízení ve vyjádření uvedl, že se s výše uvedeným právním názorem stěžovatelky neztotožňuje. Jak již konstatoval v průběhu řízení, zletilá žalobkyně požádala žalovaného o zvýšení výživného s účinností od července 2016, ač jí rozhodně nic nebránilo požádat dříve, pokud měla za to, že je zvýšení výživného namístě. Teprve v průběhu řízení se rozhodla nárokovat zvýšené výživné 3 roky zpětně, tedy od 1. září 2014, a takto jí bylo i zvýšené výživné soudem přiznáno. Vedlejší účastník se tak nikoli vlastní vinou ocitl v pozici dlužníka s dluhem přesahujícím 170 000 Kč, přestože po celou dobu řádně platil stěžovatelce výživné a ta se jeho zvýšení, ač zletilá, na stěžovateli nedožadovala. Požadavek na vyšší výživné vznesla až na podzim roku 2016, kdy se vedlejší účastník na stěžovatelce domáhal vrácení částky 9 853 Kč z titulu přeplatku na nákladech řízení a kdy mu stěžovatelka sdělila, že částku 9 853 Kč nezaplatí, neboť je nemajetná a že bude na vedlejším účastníkovi požadovat navýšit výživné. E-mailem ze dne 7. 9. 2016 pak advokátka stěžovatelky doplnila, že požaduje navýšit výživné s účinností od 1. 7. 2016 (hrazené měsíčně ve výši 5 000 Kč) na částku 9 000 Kč měsíčně a že "tímto započítává na své pohledávky představující zvýšené výživné na období červenec a srpen 2016 a částečně 09/2016". Vedlejší účastník řízení doplnil, že je přesvědčen, že za výše uvedené situace bylo zcela na místě aplikovat, pokud jde o náklady řízení, nejen ustanovení §142a odst. 1 o. s. ř., ale zejména ustanovení § 150 o. s. ř., neboť jsou zde důvody hodné zvláštního zřetele, pro které soud nemusí jinak úspěšnému účastníkovi řízení náhradu nákladů řízení přiznat. Tyto důvody vedlejší účastník řízení opakovaně uváděl v průběhu řízení: stěžovatelka vedlejšího účastníka za svého otce nepovažuje, jako k otci se k němu nechovala a nechová, pokud jej výjimečně kontaktuje, pak vždy pouze v souvislosti s hrazením výživného. Vedlejší účastník je ostatně také přesvědčen, že není jejím biologickým otcem. Vzhledem k výše uvedenému nepovažuje vedlejší účastník řízení ústavní stížnost za důvodnou, neboť rozhodnutí odvolacího soudu lze, pokud jde o náklady řízení před soudem prvního stupně, považovat za správné.

IV. Řízení před Ústavním soudem ve věci samé

8. Ústavní soud posoudil splnění procesních předpokladů řízení a zjistil, že ústavní stížnost byla podána včas osobou k tomu oprávněnou a splňuje i ostatní zákonem stanovené náležitosti.

9. Nutno předeslat a zopakovat, že Ústavní soud v otázkách, týkajících se náhrady nákladů soudního řízení stabilně judikuje, že rozhodnutí o tom, zda jsou splněny zákonem stanovené podmínky pro jejich přiznání či nepřiznání spadá do rozhodovací sféry obecných soudů, s výjimkou interpretace, která je ve zřejmém nesouladu s principy spravedlnosti. Není možné, aby Ústavní soud podrobně přezkoumával každé jednotlivé rozhodnutí obecných soudů, týkající se nákladů řízení, v zásadě

pouze na úrovni podústavního práva. Ústavní soud ale také připomíná řadu svých nálezů, v nichž posuzoval ústavnost rozhodnutí civilních soudů ve výrocích týkajících se nákladů řízení, v nichž dal najevo, že toto rozhodování tvoří integrální součást soudního řízení jako celku (srov. např. nálezy sp. zn. I. ÚS 654/03 či IV. ÚS 323/05). Po seznámení se s napadeným rozhodnutím a vyžádaným spisovým materiálem Ústavní soud v daném případě shledal, že ústavní stížnost je důvodná.

10. Podle článku 36 odst. 1 Listiny se každý může domáhat stanoveným postupem svého práva u nezávislého a nestranného soudu a ve stanovených případech u jiného orgánu. V článku 38 odst. 2 Listiny je mimo jiné stanoveno, že každý má právo na to, aby jeho věc byla projednána veřejně, bez zbytečných průtahů a v jeho přítomnosti a aby se mohl vyjádřit ke všem prováděným důkazům. To jsou základní procesní záruky práva na spravedlivé řízení, které jsou nepominutelnou součástí pojmu právního státu. Ústavní soud ve své judikatuře zdůrazňuje, že součástí práva na spravedlivý proces je mimo jiné i vytvoření prostoru pro to, aby každý účastník řízení mohl účinně uplatňovat námitky a argumenty, které jsou způsobilé ovlivnit rozhodování soudu a s nimiž se soud musí v rozhodnutí náležitě vypořádat. Vytvoření prostoru pro účinné vznesení námitek (v kontradiktorním schématu řízení) nejlépe zajistí ochranu základních práv, jež je z hlediska fair procesu prvotním účelem soudního řízení. Institucionálně garantovaná možnost dotčených osob návrhy a námitkami účinně participovat na soudním procesu, patří mezi elementární pravidla soudního řešení sporů. V dané souvislosti možno také připomenout nálezy sp. zn. II. ÚS 828/06, v němž Ústavní soud poukázal na to, že pokud odvolací soud nedal stěžovateli příležitost vyjádřit se k možné aplikaci § 150 o. s. ř., porušil tak právo na spravedlivý proces. Uvedený závěr učinil Ústavní soud s odůvodněním, že součástí práva na spravedlivý proces je vytvoření prostoru k tomu, aby účastník řízení mohl účinně uplatňovat námitky a argumenty, které jsou způsobilé ovlivnit rozhodování soudu a s nimiž se soud musí v rozhodnutí náležitě vypořádat. Tento požadavek vyplývající v obecné rovině z práva na fair proces, je třeba uplatnit též při rozhodování soudu o náhradě nákladů řízení, které je, jak shora již uvedeno, integrální součástí soudního řízení jako celku, nejedná-li se o náklady řízení v bagatelní výši, či ve výši vzhledem k poměrům účastníků nepodstatné.

11. Ústavní soud se v zásadě nehodlá vyjadřovat, zda náhrada nákladů v řízení před soudem prvního stupně stěžovatelce skutečně náleží. Ve zkoumaném případě však nelze podle Ústavního soudu jednoznačně určit, zda výše vyslovené námitky stěžovatelky postrádají zcela relevanci; lze připustit, že rozhodnutí odvolacího soudu pro ni mohlo být překvapivé. Krajský soud jí dá prostor k argumentaci v tomto směru a svůj závěr poté musí podrobněji odůvodnit. Zároveň však soud přihlédně i k argumentaci vedlejšího účastníka řízení a zváží aplikaci ust. § 150 o. s. ř., jelikož moderace za využití tohoto ustanovení by se mohla jevit také na místě. Ústavní soud, jak již naznačeno, sám neposuzuje okolnosti umožňující aplikaci ustanovení o. s. ř., týkající se nákladů řízení. Na základě zrušujícího nálezu proto bude v této věci (výroková část II. napadeného rozsudku) opětovně rozhodovat odvolací soud, který účastníkům řízení vytvoří procesní prostor k vyjádření se tak, aby i v této části mohlo být jeho rozhodnutí považováno za přehledné a spravedlivé. Právě tím, že se tak nestalo, došlo k porušení práva stěžovatelky na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 a záruk, stanovených v čl. 38 odst. 2 Listiny základních práv a svobod.

12. Z uvedených důvodů bylo ústavní stížnosti vyhověno, v souladu s ust. § 82 odst. 3 písm. a) zákona č. [182/1993](#) Sb., o Ústavním soudu.

Další články:

- [Reorganizace](#)
- [Soudní poplatky \(exkluzivně pro předplatitele\)](#)
- [Spotřebitel \(exkluzivně pro předplatitele\)](#)
- [Správa společné věci \(exkluzivně pro předplatitele\)](#)
- [Správní řízení \(exkluzivně pro předplatitele\)](#)
- [Vylučovací žaloba \(exkluzivně pro předplatitele\)](#)
- [Promlčení, insolvence](#)
- [Nepřiměřená délka řízení \(exkluzivně pro předplatitele\)](#)
- [Výše výživného \(exkluzivně pro předplatitele\)](#)
- [Výživné \(exkluzivně pro předplatitele\)](#)
- [Započtení pohledávek \(exkluzivně pro předplatitele\)](#)